

OSMANLI ŞİİRİNDE TİĞ-I ĖAMĖAM TABİRİ

Ömer ZÜLFE*

Özet

Bu çalışmada, Osmanlı Şiirinde on yedinci asır ve sonrasında örnekleri görölen *tîğ-ı ĖamĖam*, *Şemşîr-i ĖamĖam* ve *ĖamĖam-ı Rüstem* terkiplerinde geÇen *ĖamĖam* kelimesinin anlamı ve çıkış noktası ile ilgili bilgiler verilmiştir. On yedinci asır ve sonrasındaki yenilik arayışlarının bir tezahürü olarak Osmanlı Şiirinde kullanılan *ĖamĖam* kelimesi incelenmiş, anlamı ortaya konulup çıkış noktası tespit edildikten sonra Őairlerin kelimeyi hangi Őekillerde kullandıkları belirlenmiştir. Eski benzetme unsurları ve telmihler etki alanlarını kaybetmeden yaşarken bir taraftan aslında eski olan unsurların yeni bir kisveyle Şiir dilinde boy gösterdiği on yedinci asır Osmanlı Şiirinde *tîğ-ı ĖamĖam* tabirinin daha sık kullanıldığı görölmüştür. *Tîğ-ı ĖamĖam* ile ilgili bilgilerin kaynağı olan tercümelemin izi sürölmüş, Hint menşeli Ėahramân-ı Ėâtil hikâyesi değerlendirilmiştir. Ayrıca zaman zaman bu tabirin *Őeh-nâme*'nin en güçlü Őahsiyeti olan Rüstem'le birlikte anıldığı tespit edilmiş ve çalışmada bu karışıklığın ya da bir başka deyişle yakıştırmanın muhtemel sebepleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tîğ-ı Gamgam, Şemşîr-i Gamgam, Kahraman-ı Kâtil, Rüstem.

TİĞ-I ĖAMĖAM PHRASE IN OTTOMAN POETRY

Abstract

In this study, information about the meaning and origin of the word *ĖamĖam* which is used in compounds such as *tîğ-ı ĖamĖam*, *Şemşîr-i ĖamĖam* and *ĖamĖam-ı Rüstem* in Ottoman poetry in the seventeenth century and later on is given. The word *ĖamĖam* that began to be used in the seventeenth century and after as a manifestation of seeking originality is analyzed and its meaning is put forth, its origin is identified and the ways of the poets' usage of the word is determined. It's seen that the phrase *tîğ-ı ĖamĖam* is used more often in the seventeenth century in which traditional analogies and references live without losing their influence area while old components appear in the poetry language in guise of new. We have traced the translations which are the source of information about the *tîğ-ı ĖamĖam*; and studied the Indian origin story Qahraman-e Qatel in this

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul), omer.zulfe@marmara.edu.tr

regard. In addition, it has been identified that this phrase is mentioned together with Rostam who is accepted as the most outstanding hero of *Shah-namah* and in this study, the possible reasons for this confusion or in other words, ascription have also been demonstrated.

Keywords: Gamgam Sword, Gamgam Saber, Qahraman-e Qatel, Rostam.

Ġamġam kelimesi Osmanlı şiirinde *tîġ-ı ġamġam*, *şemşîr-i ġamġam* ve *ġamġam-ı Rüstem* biçimindeki terkiplerde geçer. Eldeki veriler, kelimenin kullanma sahasının on yedinci asır ve sonrası olduğunu gösteriyor. *Ġamġam* (< Ar.) sözlükte, ‘bir şeyden korkup ürken öküzlere böğürmesi; bahadırların savaşta haykırp gürlemesi; sözü açıkça söyleyemeyip karışık anlaşılabilir ifade etmek¹ anlamlarına gelir.² İstilahta ise efsanevî bir kişilik olan *Qahramân-ı Qâtil*’in ‘karanlıkta mehtap gibi parlayan elmastan kılıcı’nın adıdır.³

Hint menşeli efsanevî bir hikâye olan *Dāstān-ı Qahramān-ı Qātil*, bilindiği kadarıyla ilk olarak Hicrî 5. (Milâdî 11.) asrın ikinci yarısında yaşadığı tahmin edilen Ebū Ṭāhîr eṭ-Ṭarsūsî (Ṭarṭūsî) tarafından Pehlevî diline aktarılmıştır. İslâm’ı yeni kabul etmiş Farslarla ateşe tapan Hintliler arasındaki mücadele temelinde şekillenen hikâyede yenilmez bir savaşçı olan *Qahramân*’ın masal motifleriyle süslü maceralarına yer verilir. Hikâye, “yiğitliğin hükümdarlıktan üstün olduğu ve hükümdarların saltanatının kahramanların cesareti sayesinde ayakta durduğu” fikri üzerinde şekillenir.⁴

15. asırdan itibaren Türkçeye tercümelerine rastlanan⁵ efsane, Meḥmed Emīn Yümñî tarafından *Terceme-i Qahramān-ı Qātil* adıyla 29 Şevval 1285 (12 Şubat 1869)’te tercüme edilmiş ve 1305/1888 tarihinde Hacı Hüseyin Efendi Matbaasında basılmıştır.⁶ *Tîġ-ı ġamġam* ile ilgili bilgilerin kaynağı bu tercümedir.

Birbirine bağlı birkaç olay örgüsünü de ihtiva eden *Qahramān-nāme*’nin konusu kısaca şu şekildedir: Fars ikliminin hükümdarı Ṭahmurād’ın üç yaşındaki oğlu

¹ Mütercim ‘Āşım, *el-Ukÿânûsu’l-Basîṭ fî Tercemeti’l-Kāmûsi’l-Muḥîṭ*, C III, s. 527.

² Metinlerde *ġamġam*, *ġamġām* ve *ġam ġam* şeklinde üç ayrı imlâ ile kaydedilmesine bakılırsa kelimenin Arapçadan geldiğini iddia etmek güçtür. *Qahramān-ı Qātil* hikâyesinin menşei ve hikâyenin geçtiği coğrafya göz önünde bulundurulduğunda *ġamġam* kelimesinin Sanskrit ya da Pehlevî kökenli olduğu düşünülebilir. Şimdilik Türkçeye aidiyetini destekleyecek bir veriye rastlanmasa da kelimenin Türkçe olma ihtimalini de hesaba katmak gerekir. Bütün bunların ötesinde ortaya çıkan bir diğer ihtimal de *ġamġam*’ın uydurma bir sözcük olmasıdır.

³ Ḥalîl Nihād, *Nedîm Dîvânı*, 315 s.; Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, s. 234.

⁴ Theodor Menzel, “Kahramān-nāme”, *İA*, C 6, s. 88-89; Hikmet Günbattı, *Kahraman-nāme*, s. 19.

⁵ Hikmet Günbattı, *Kahraman-nāme*, s. 20.

⁶ Bu eser ayrıca, S. Tevfik tarafından sadeleştirilerek eski imlâ ile *Kahraman Katil* adıyla yayımlanmıştır: S. Tevfik, *Kahraman Katil*, İstanbul 1930, 138+6 s.

Qahramān, bir gün sarayın bahçesinde amcası Gerşāsb'in⁷ oğlu Qahtarān⁸ ile oynarken *dīv*ler tarafından kaçırılarak Kaf dağına götürülür. *Dīv*ler Qahramān'ı zamanı geldiğinde insanlara karşı kullanmak için Heyhāt sahrasında ihtimamla büyütürler. Qahramān güçlenip yiğit bir savaşı haline gelince devlerin elinden kurtulur. Yalnız başına gezerken Hint iklimine doğru sefere çıkan Hüşenk Şāh'ın ordusuyla karşılaşır. Aralarında doğan bir anlaşmazlık neticesinde birçok yiğit savaşıyı öldürdükten sonra savaş meydanında tanıştığı amcasının oğlu Qahtarān'ın vasıtasıyla husumeti bir yana bırakan Qahramān, Hüşenk Şāh'ın ordusuna katılır. Hint ordusuyla yapılan savaşta büyük yararlılıklar gösteren Qahramān, Hint padişahının yenilmez bir savaşı olan kızı Dil-ārām'a gönülünü kaptırır. Hüşenk, Hint ülkesini Qahramān ve zekî adamı Gerdenkeşān sayesinde Truva savaşındakine benzer bir hile ile ele geçince Qahramān ve Dil-ārām kavuşurlar. Ancak, tam bu sırada Qahramān, devler tarafından kaçırılan Dil-ārām ve Hüşenk Şāh'ın başkumandanı Behrām'ın annesini devlerin elinden kurtarmak için yeni bir maceraya atılır. Bütün savaşlardan galibiyetle çıktıktan sonra nihayet, Dil-ārām ile evlenerek Hüşenk Şāh'ın yerine geçen Tahmüreş Şāh'ın yanında huzur içerisinde bir hayat sürer.

Yümnî'nin *Terceme-i Qahramān-ı Qātil* adlı tercümesinde Qahramān'ın kılıcı *Ğamğam* ile ilgili bölüm şu şekildedir:

“Demirden ma'mül kendisine bir gürz yaptılar ki *dīv*ler iki el ile kâdir olamayıp faķaķ Qahramān-ı nāmdār iki parmağıyla bir odun gibi kaldırıp havaya atardı ve dağı bir *Ğamğam* nāmında elmāsdan bir şemşir-i hūn-āşām yaptılar ki karanlıkda mehtāb gibi pertev-baħş olurdu.”⁹

Yümnî'deki bu kayıt, kelimenin kaynağının *Qahramān-ı Qātil* hikāyesi olduğunu gösteriyor. Osmanlı şiirindeki örnekler de *Qahramān-ı Qātil* ve *Ğamğam* bağlantısını ortaya koyacak nitelikte:

benem ol qahramān-ı pür-hüner kim

elimde hāmedür şemşir-i ğamğam (Şabrî: *Dīvān*: K. 14/24)

[= Ben, o üstün yetenekli yiğidin/Kahraman'ın ta kendisiyim, gamgam kılıcı da elimdeki kalemdir.]

⁷ Bu kişiliğın, Qarahān ibni Tamğaç (*Kitāb-ı Kışsa-i Qahramān-ı Qātil*, Bibliothèque Nationale, T. 344: 12b.) diye anılması, efsanenin Türk tarihi ve kültürüyle de bağlantılı olabileceğini gösteriyor.

⁸ Qahtarān adındaki bu şahsiyet Osmanlı şiirinde tespit edilebildiği kadarıyla bir beyitte geçmektedir:

kimisi husrev-i meydān-ı hayyāl ü fūrūsiyyet

kimisi Qahtarān'ı deng eder at sürse beydāya (Nāşid: *Dīvān*: K. 5/28)

Nāşid'in bütün muteber *Dīvān* nüshalarında kelime açık bir şekilde Qahtarān imlâsıyla kaydedilmesine rağmen Yüksek Lisans tezimde çözümsüz gördüğüm bu kelimeyi *Qahramān* şeklinde tashih etmiştim. Elde ettiğim yeni bilgiler, bu sözde düzeltmenin aslında ne kadar yanlış olduğunu gösteriyor.

⁹ Mehmed Emin Yümnî, *Terceme-i Qahramān-ı Qātil*, s. 8; Hikmet Günbattu, *Kahraman-nāme*, s. 81.

ķahramānı¹⁰ bakışıyla n'ola eylerse helāk

ķamzesinüñ ğamudur 'ařıķa tıĝ-ı ğamğam (Nev'î-zāde 'Aķāyî: *Dîvān*: G. 152/2)

[= Kahramancasına bakışıyla helāk ederse şaşırma, keskin bakışlarının derdi âřıĝa ğamğam kılıcıdır.]

Ancak birķok beyitte *Ķahramān*'ın kılıcı *ğamğam*, *şeh-nāme*'nin en üstün şahsiyeti kabul edilen *Rüstem*'le birlikte anılıyor:

rüstem-i nazm u nizāmım şu'arā iķre vesīm

gerden-i şaşmuma destümde ķalem ğamğam olur (Vesīm: *Dîvān*: G. 100/7)

[= Ey Vesīm, ben şairler iķinde nazmın ve nizamın Rüstem'iyim, elimdeki kalem düşmanlarımın boynuna ğamğam kılıcı olur.]

cezbe kemend-i¹¹ bîjenüm āh ise tıĝ-ı ğamğamım

rüstem-i 'arşa-i ğamam degdi baña řalāh-ı 'ıřķ (Nev'î-zāde 'Aķāyî: *Dîvān*: G. 124/3)

[= Cezbe, Bijen kemendim, ah ise ğamğam kılıcım; ben ğam meydanının Rüstem'iyim aşkın *silāhu/salāhu* benim elimde.]

Bu karıřıklıĝın ya da bir başka deyişle yakıştırmanın sebebi, *Ķahramān*'ın *şeh-nāme*'nin yenilmez savaşcısı Rüstem'e muadil tutulması olmalıdır. Yüksek tabakaya hitab eden ve edebî yönü üstün, incelmış bir zevkin ürünü olan *şeh-nāme*'de Rüstem'in temsil ettiĝi mevkiyi, cesaret ve yiĝitlik bakımından ondan ařaĝı kalmayan *Ķahramān*, halk muhayyilesinde ve masalsı bir anlatıda işgal ediyor. Ayrıca, Osmanlı şairlerinin böyle telmihlerde ķok da titiz davranmadıklarını söylemekte fayda var.

Ķamğam'ın yaralayıcı ve öldürücü özelliklerini öne ķıkaran şairler, Osmanlı şiir geleneĝine uygun olarak sevgilinin keskin bakışları ile *Ķamğam* arasında ilgi kuruyorlar:

cism-i 'uřřāk[la] yine rüstem-i pür-zür gibi

tıĝ-ı ğamğam ķeküben iki biķer ğamzelerüñ (Vesīm: *Dîvān*: G. 152/4)

[= (Ey Sevgili) Keskin bakışların âşıkların gözüne ĝüçlü kuvvetli Rüstem gibi ğamğam kılıcını ķekip ikiye böler.]

takınmış ğamzelerden tıĝ-ı ğamğam gibi ebrūsın

sanasın şandalı-i hüsne bir řāhib-ķırān geķmiř (Nāřid: *Dîvān*: G. 39/5)

[= Keskin bakışlarla (süslediĝi) kaşlarını ğamğam kılıcı gibi ķatmıř/takınmış; (bu hāliyle) güzellik tahtına/sandalına bir ulu hükümdar geķmiř zannedersin.]

Yine buna benzer şekilde, şairin kalemiyle *Ķamğam* kılıcı arasında teşbihe yer verilmesi de kılıķla kalem arasındaki keskinlik ve tesir yakınlıĝının bir neticesi olmalıdır:

10 ķahramānı: Ķahramān'ı D.

11 cezbe kemend: Cezbe-kemend; ğamam: ğamum D.

rüstem-i nazm u nizāmum şu'arā içre vesīm

gerden-i haşmuma destümde kalem ğamğam olur (Vesīm: *Dīvān*: G.100/7)

[= Ey Vesīm, ben şairler içinde nazmın ve nizamın Rüstem'iyim, elimdeki kalem düşmanlarımın boynuna gamgam kılıcı olur.]

Bir başka benzetme ilgisi de *Ğamğam* ile âşığın göğsünden yükselen *âh* arasındadır. Aşağıdaki beyitte, daha önce geçtiği gibi Rüstem'in söz konusu edildiği görülüyor:

cezbe kemend-i bîjenüm âh ise tîğ-ı ğamğamum

rüstem-i 'arşa-i ğamam degdi baña şalâh-ı 'ışk (Nev'î-zâde 'Aṭâyî: *Dīvān*: G. 124/3)

[= Cezbe, Bijen kemendim, ah ise gamgam kılıcım; ben gam meydanının Rüstem'iyim aşkın *silâhı/salâhı* benim elimde.]

Bezm için Cem'in kadehi ne anlam ifade ediyorsa, *Rezm* için de *Tîğ-ı Ğamğam* aynı anlamı taşımaktadır. Bir bakıma *Ğamğam*, onu kullananları da geri bırakarak savaş âletleri arasında bir remiz hâline gelmiş, cesareti ve yiğitliği temsil hüviyeti kazanmıştır:

esbâb-ı bezm ü rezm 'aṭâyî hâlel-pezîr

kırdı zamâne cām-ı cemi tîğ-ı ğamğamı (Nev'î-zâde 'Aṭâyî: *Dīvān*: K. 24/9)

[= Ey Atâyî, savaş ve eğlence meclislerinin kaideleri bozuldu; zamane, Cem'in kadehini de gamgam kılıcını da kırdı.]

Beyitlerdeki dikkat çekici hususlardan birisi de *ğam* ve *Ğamğam* kelimelerinin *cinâs-ı merfû*¹² oluşturmalarıdır. Daha önce de geçen şu beyit örnek gösterilebilir:

kahramânî bakışıyla n'ola eylerse helâk

ğamzesiniün ğamıdur 'aşıka tîğ-ı ğamğam (Nev'î-zâde 'Aṭâyî: *Dīvān*: G. 152/2)

[= Kahramancasına bakışıyla helâk ederse şaşırma, keskin bakışlarının derdi âşiğa gamgam kılıcıdır.]

Yukarıdaki örnekler *Ğamğam* kelimesinin Osmanlı şiirinde on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda kullanıldığını gösteriyor. Bunun sebebi muhtemelen, on altıncı asırla birlikte klasik devrin sona ermesi ve yeni arayışların başlamasıdır. Eski benzetme unsurları ve telmihler, etki alanlarını kaybetmeden yaşarken bir taraftan aslında eski olan unsurlar yeni bir kisveyle şiir dilinde boy gösteriyordu. Meselâ 'Alî Şîr Nevâyî daha on altıncı asırda şairler için bir mukayese unsuruyken¹³, Hüseyn-i Baykara ve onun eğlence meclisleri, yaklaşık yüz elli yıllık bir atlamayla ancak on yedinci asırda

12 "Benzer kelimelerin her ikisi de müstakil olmayıp biri diğer kelimenin parçası olursa (cinâs) cinâs-ı merfû adını alır." M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, s. 222.

13 Meselâ Hâyâlî Bæg'in şu beyti bu durumun açık bir kanıtıdır:

sözi rengîn edâ etmek hayâlî ihtirâ'idur

horasân ehli şanmasun bunu tarz-ı nevâyîdür (Hâyâlî Bæg: *Dīvān*: 141, G. 38/5)

sahneye çıkabilmişti¹⁴. Yiğitlik timsali Kahramân, şiirin akışında kesintisiz bir biçimde benzetmeler ikliminde hayatını devam ettirirken kılıcı *Ġamġam*, beyitlerde kimi zaman Rüstem'in eline geçmiş olsa da ancak on yedinci asırda kendisini gösterebildi.

Evliyâ Çelebî'nin *Seyâhat-nâme*'sinde *Tîġ-ı Ġamġam* tabiri üç yerde geçiyor:

“Ba'dehû cümle alay çavuşları küheylân atlara altışar pâre yancıġla ve bahrî hotaslarla ve gûnâ-gûn ziller ile ve kemer-i raht u gaddâre ile atların zeyn edüp kendüler dahi gûnâ-gûn akmişe-i fâhiredere müstaġrak olup ellerinde çevġân, dillerinde savt-ı Dâvûdî ile “Yâ Sübhân” esmâsı sadâsına rehâ buldurup bellerinde **tîġ-ı gam gam** ve serlerinde sîmurg-ı ankânın yedi yerde otaġaların zeyn kılup şâhrâh üzre sadâ-yı [Ma'dî] Kereb Gâzî ve Mâlik Eşter'i icrâ ederek cümle askeri alaya terġib eder.”¹⁵

“Ammâ bu talġıç tâ'ifeleri; sâ'ir esnâflar gibi pür-silâh ve mülebbes deġillerdir. Ancak bellerinde birer peştemâl ve ba'zılarının belinde yağlı hayâl balık kursaġı ve uryân gavvâslarının bellerinde fûtaları bile yok ve kulaklarında deniz mâliki saçları ile uryânen alay ederler ve ba'zılarının ellerinde iki tarafı *tîġ-ı Dahhâk*'dan nişân verir **tîġ-ı gam gam** şekilli miczem bıçakları var, kaçan bir gemi batsa ol geminin iplerin ve demirlerin ve palamarların kesmeġe ol bıçakları taşırlar ve ba'zı zamân ka'r-ı deryâda balıġa ve nehenge râst gelüp ol bıçaġ ile cidâl edüp ihtimâldir halâs ola.”¹⁶

“Gâzî Hudâvendigâr ki Edirne Fâtihi Murâd Hân-ı Evvel'dir kim Edirne'den sonra şebhûn ile bu kal'ayı feth etmişdir. Ba'dehû Sultân Hudâvendigâr Kosova cenginde ba'de'l-feth-i fütûh lâşe-i Nasârâları ibret için seyr [u] temâşa ederken lâşe-i murdârlar içinden Miloş Koblaki kâfir-i bed-nâm leşler içinden kalkup {Murâd Hân'ı şehîd etdi}. Ba'zılar elçilik ile gelüp Murâd Hân'ı **tîġ-ı gamgam**dan nişân verir sikkîn-i ser-tîz ile ura ura şehîd edüp Miloş mel'ûnı dahi cem'i gilmân-ı hâssa pâre pâre etdiler.”¹⁷

Bu örneklerden, “tîġ-ı Dahhâk'dan nişân verir tîġ-ı gam gam şekilli miczem bıçakları var” ve “tîġ-ı gamgamdan nişân verir sikkîn-i ser-tîz ile...” sözleri dikkat çekicidir. Evliyâ'nın bu ifadelerinden, *Tîġ-ı Ġamġam*'ın efsanevî bir kılıç olmanın ötesinde son derece keskin ve hafif, kullanması ve taşınması kolay etkili bir kılıç, hatta bıçak çeşidi olarak algılandığı sonucuna varmak mümkün. *Tîġ-ı Ġamġam*'ı tanımlamakta söz konusu edilen *Tîġ-ı Dahhâk*, kabzasında iki ejder başı bulunan iki yüzü keskin bir kılıç yahut hançer çeşididir.¹⁸ Meselâ şu beyitteki ‘çift yönlü kısa mızrak, üç tarafı keskin mızrak’ anlamlarındaki *zûpîn* kelimesi *Tîġ-ı Dahhâk*'in iki yüzünün keskin olduğu gerçeğini desteklemektedir:

14 Eldeki verilere göre şimdilik Hüseyin-i Baykara Nâ'ilî, Nedîm, Nâşid, Lebîb, Sâmi ve Şeyh Gâlib'te söz konusu ediliyor.

15 Evliyâ Çelebî, *Seyâhat-nâme*, C 1, s. 220, Yz. 153b/5.

16 Evliyâ Çelebî, *Seyâhat-nâme*, C 1, s. 236, Yz. 163b/10.

17 Evliyâ Çelebî, *Seyâhat-nâme*, C 3, s. 169.

18 Ahmet Atilla Şentürk, “Hançer-i Dahhâk Nedir?”, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, s. 105.

gör rakīb-i zūpīni umarmuş ey meh mihrūñi

tîğ-ı dahhāk-i müjeñle anı bī-cān et hemān (Tarihî: *Pervāne Bēg Mecmū'ası*: 427b)

[= A ay gibi güzel, şu iki yüzlü (mızrak gibi olan) rakibe bir bak senin aşkını umuyormuş; kırıplarının Dahhāk kılıcıyla onun canını al hemen.]

Tîğ-ı Dahhāk benzerliğinden hareketle Evliyâ Çelebî'nin *Tîğ-ı Ğamğam* ibaresiyle kısa, hafif ve iki yüzü keskin düz bir kılıç veya hançer çeşidini kastettiğini kabul edebiliriz. Gerek dalgıçların yanında taşınması, gerekse suikastte kullanılıyor olması *Tîğ-ı Ğamğam*'ın saklanması ve taşınması kolay küçük ve keskin bir kılıç olduğuna delil teşkil edecek niteliktedir.

Sonuç

Eldeki kayıtlara göre şimdilik, Arapça 'bahadırların savaşta nara atması' anlamıyla ilgili olarak düşünülebilecek olan *Ğamğam* kelimesi ilk kez, 'Çahramān-ı Kātil'in geceleri mehtap gibi parlayan elmaştan kılıcı' anlamıyla masalsı bir hikâyede ortaya çıkmış ve sonraları 'kullanması, taşınması ve gizlenmesi kolay; düz ve iki yüzü keskin hançer veya kısa kılıç' anlamını kazanmıştır. *Ğamğam* kelimesinin Osmanlı şiirinde en erken on yedinci ve on sekizinci asır metinlerinde geçmesinden hareketle kelimenin, bu devirlerdeki yenilik arayışının bir neticesi olarak şiir diline girdiği söylenebilir. Beyitlerde, gelenekteki kılıç teşbihinin pek dışına çıkmamış ve *Şemşîr-i Ğamğam*, *Rüstem-i Ğamğam* ve *Tîğ-ı Ğamğam* ibareleri şekil, keskinlik ve etki bakımından *ğamze* (öldürücü keskin bakış), *āh*, *zebān* (dil) ve *hāme* (kalem) gibi benzetmelere konu edilmiştir. Kelimenin *ğam* ve *ğamze* sözcükleriyle bir arada anılmasında ses yakınlığının ve bundan ortaya çıkan ahengin önemli bir rolü vardır. Özellikle *ğam* kelimesinin *Ğamğam* sözcüğüne şiir dilinde hayat verdiğini söylemek pek de yanlış olmaz.

BİBLİYOGRAFYA

- Evliyâ Çelebî B. Dervîş Mehmed Zillî, *Seyâhat-Nâme*, neşr. Orhan Şaik Gökyay, *Evliya Çelebi Seyâhatnâmesi I. Kitap, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini*, İstanbul 1996, XXI+6+498 s.; YKY.
- Günbattı, Hikmet, *Kahramân-nâme*, Malatya 1998, IV+239 s., İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Danışman, Doç. Dr. Hasan Kavruk.
- Halîl Nihâd, *Nedîm Dîvânı*, İstanbul 1338-1340, 374 s., İkdâm Matbaası.
- Hayâlî Bey, *Dîvân*, haz. Ali Nihat Tarlan, *Hayâlî Bey Divânı*, İstanbul 1945, 24+450 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 277, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı No: 3, Bürhaneddin Erenler Matbaası.
- Kahraman, Seyit Ali, Yücel Dağlı, *Topkapı Sarayı Bağdat 305 Yazmasının Transkripsiyonu-Dizini*, İstanbul 1999, C 3, XXXVI+327 s.
- Kitâb-ı Kışsa-ı Kahramân-ı Kâtil*, Bibliothèque Nationale, T. 344.
- Menzel, Theodor, "Kahramân-Nâme"; *İslâm Ansiklopedisi İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnoğrafya ve Biyografya Lugatı*, C 6, s. 88-89, İstanbul 1977, MEB.
- Mütercim 'Âşım, Cenâniöğlü Ahmed, *El-Ukÿânûsu'L-Basî' Fî Tercemeti'L-Kâmûsi'L-Muhtî*, İstanbul 1305/1888, I, 'R, [II]+943 s. II, [II]+939 s. III, K-V, [II]+975 s. Matba'a-ı Oşmâniyye. (El-Fîrûzâbâdî, Mecdu'd-Dîn Ebû Tâhir Muhammed B. Ya'Kûb, *El-Kâmûsi'l-Muhtî*'ten Tercüme).
- Nâşid, *Dîvân*, haz. Ömer Zülfe, *Nâşid Dîvân*, Ankara 2009, 158 s., Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3193, Kültür Eserleri, 444. (E-Kitap).
- Nev'î-zâde 'Aḫḫî, *Dîvân*, haz. Saadet Karaköse, *Nev'î-Zâde Atâyi Dîvânı (Kısmî Tahlil-Metin)*, İstanbul 1994, (Dr. Tezi).
- Onay, Ahmet Talât, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, haz. Cemâl Kurnaz, Ankara 1992, LXV+500 s., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/77.
- Pervâne Beg, *Mecmû'a-ı Nezâ'ir*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat 406. Sy., 643 Y.
- S. Tevfik, *Kahraman Katil*, İstanbul 1930, 138+6 s.
- Şabrî, *Dîvân*, haz. Hikmet Feridun Güven, *Mehmet Emin Sabrî - Divan-ı Sabrî ve Tuhtfe-i Sabrî*: Ankara 2014.
- Saraç, M. A. Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 2001, 295 s., Bilimevi.
- Şentürk, A. Atillâ, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1999, XVI+674 s., Yapı Kredi Yayınları-1287.
- Vesîm, *Dîvân*, haz. Halil İbrahim Tuğluk, *Ahmed Vesîm Dîvânı*, Erzurum 2010, 320 s., Salkımsöğüt Yayınları.
- Yümnî Mehmed Emîn, *Terceme-i Kahramân-ı Kâtil*, İstanbul 1305/1888, 136 s., Hacı Hüseyin Efendi Matbaası.